

Artikel 'Moet de zoo dicht' – samenvatting in delen

DEEL 1

Moet de zoo dicht?

Na het verbod op circusdieren, wordt er ook kritisch gekeken naar dolfijnen in gevangenschap. En wat met onze dierentuinen? Moeten ook die dicht? Op die vraag zocht Eos-redacteur Dieter De Cleene een antwoord.

Dieter kwam zelf als kind regelmatig in dierentuinen. Hij herinnert zich vooral de kleine, kale kooien met beton. Toen vond men dierenwelzijn nog niet zo belangrijk. Ondertussen zijn er heel wat regels bijgekomen en dierentuinen doen wat ze kunnen. Toch komt de vraag regelmatig terug, zeker als er een incident gebeurt in een dierentuin. Waarom bestaan dierentuinen? En zijn ze nog wel van deze tijd?

Sander Hofman is manager dierenzorg bij de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde Antwerpen (KMDA), die de Antwerpse Zoo en Planckendaal uitbaat. Hij vindt dat dierentuinen niet alleen meer dieren kunnen laten zien. Ze moeten zich inzetten voor natuurbehoud. Maar slagen dierentuinen daarin?

DEEL 2

Ark van Noach

Vanaf de 15e eeuw haalden koningen en rijke mensen wilde en exotische dieren naar hier om ermee te pronken. Maar zonder aangepaste zorgen leefden de dieren meestal niet zo lang. In 1828 kwam er in Londen de eerste zoo met wetenschappelijk onderzoek: de Zoological Garden. Sinds de jaren 1970 en 1980 profileren dierentuinen zich als beschermers van bedreigde diersoorten, een moderne Ark van Noach. Als een soort uitsterft, kan die opnieuw uitgezet worden.

Veel dierentuinen nemen deel aan kweekprogramma's om voor nakomelingen te zorgen. Dat gebeurt over meerdere dierentuinen heen, zodat ze de genetische diversiteit kunnen bewaren. Onder andere de monniksgier is al met succes opnieuw uitgezet in het wild. Maar dat is complex en duur. Weten de dieren nog hoe ze in het wild moeten overleven? Bovendien sterven soorten vaak uit omdat hun habitat verdwijnt. Waar zouden ze dan nog uitgezet kunnen worden?

De International Union for Conservation of Nature (IUCN) ziet dierentuinen als een optie om soorten van de ondergang te redden. Maar sommige biologen trekken dat in twijfel.

Ze vinden dat het geld beter naar de bescherming van stukken natuur kan gaan, waar meerdere soorten van profiteren. 'Als de natuurlijke habitat verdwijnt, heeft het geen zin geld in kweekprogramma's te pompen', vindt Erik Van der Straeten, voormalig hoogleraar biologie aan de UAntwerpen. 'Dan leg je enkel een verzameling levende fossielen aan. Natuurbescherming is de enige zinvolle soortenbescherming.'

Artikel 'Moet de zoo dicht' – samenvatting in delen

DEEL 3

Foute passagiers

Volgens een onderzoek was in 2013 slechts 15 procent van de bedreigde gewervelde diersoorten vertegenwoordigd in dierentuinen. Van alle dieren in de dierentuinen was er slechts minder dan een kwart op dat moment bedreigd. Volgens dierentuinen zijn bezoekers nu eenmaal niet geïnteresseerd in een uitgebreide kikker- of insectencollectie. Wel in zoogdieren, vogels en de grootste diersoorten. Andere onderzoekers ondervonden dat er van de bedreigde soorten vaak slechts een paar dieren aanwezig zijn, in dierentuinen op grote afstanden van elkaar. Zo kan je geen gezonde populaties in stand houden. Is de bijdrage van de zoo aan het behoud van soorten dan toch te beperkt?

Volgens de dierentuingemeenschap hebben dierentuinen wel deels bijgedragen aan de vooruitgang van sommige

soorten op de Rode Lijst (de lijst met bedreigde diersoorten). Harald Schmidt, die de dierencollectie beheert de Rotterdamse

dierentuin Blijdorp, zegt dat de Rode Lijst snel verandert. Soorten die vroeger niet op de Rode Lijst stonden, staan er nu wel op. Gelukkig hebben we die soorten al in onze collecties.'

'Eigenlijk heb je veel grotere populaties nodig dan we in dierentuinen kunnen houden', zegt Zjef Pereboom, die het onderzoekscentrum van de KMDA leidt. Maar hij vindt het veel beter om iets te doen, dan om helemaal géén back-up te hebben.

Erik Van der Straeten blijft kritisch. 'Dierentuinen zouden moeten toegeven dat ze onvoldoende mogelijkheden hebben om met kweekprogramma's een rol van betekenis te spelen.'

DEEL 4

Cashkoe

De zoo doet meer dan soorten bewaren. Wetenschappers doen er onderzoek dat ons meer leert over soorten die in het wild soms moeilijk te bestuderen zijn. 'Hoe zender je een monniksgier? Waarop moet je letten op bongo's uit elkaar te houden? (de antilope, niet de cadeaubon, red.) Die vragen zijn makkelijker te beantwoorden in een dierentuin.'

Door geld te storten voor natuurbehoud dragen dierentuinen bij aan de bescherming van soorten in het wild. De jaarlijkse bedragen variëren van enkele duizenden, tot enkele honderdduizenden tot soms zelfs miljoenen euros. Zijn dierentuinen gulle gevers? Die vraag is niet makkelijk te beantwoorden. In België en Nederland kunnen er slechts enkele dierentuinen zeggen hoeveel ze overmaken aan natuurbeschermingsprojecten. De bijdrage aan soortbescherming in het wild is soms hoger als je ook gedoneerd materiaal en salarissen of opleidingen van onderzoekers ter plaatse meerekent.

Relatief gezien lijkt de rol van dierentuinen als 'cashkoe' voor natuurbehoud maar een mager beestje. Dat voedt de kritiek dat de dierentuin vooral zichzelf in stand houdt.

Artikel 'Moet de zoo dicht' – samenvatting in delen

DEEL 5

Plopsaland

Het grootste deel van de inkomsten gaat naar de werking van de dierentuin zelf. Hofman vindt dat je dat ook kan zien als een bijdrage aan natuurbehoud. In de dierentuin komen bezoekers in aanraking met de natuur en leren ze dat het de moeite waard is om die te beschermen.

Elk jaar krijgen dierentuinen meer dan 700 miljoen bezoekers over de vloer. Slechts een minderheid komt om te leren over dieren of natuurbescherming. De meesten puur voor het vermaak: ze twijfelen of ze naar de dierentuin of naar Plopsaland gaan. Maar hoewel ze zich komen amuseren, proberen dierentuinen hen wel een boodschap mee te geven.

Er zijn inderdaad bordjes, tentoonstellingen en folders om uit te leggen hoe mensen hun

verantwoordelijkheid kunnen opnemen. Bijvoorbeeld door te recyclen, waardoor we minder grondstoffen uit de habitat van de dieren moet halen. Heeft dat allemaal enig effect? Dat is moeilijk te meten. Er is maar weinig onderzoek naar gedaan, en dat is niet zo veelbelovend.

De bezoekers lezen de bordjes amper. Hoewel hun kennis over biodiversiteit en de bescherming van diersoorten na het bezoek wel gestegen was, scoorden ze nog steeds ondermaats op de vragen.

Volgens Amerikaanse emeritus hoogleraar ecologie en evolutionaire biologie Marc Bekoff is hiermee niet aangetoond dat zoobezoekers zich meer zullen inzetten voor natuurbehoud – waar het tenslotte toch allemaal om draait. Bekoff, zelf veganist, vindt zo'n miniem effect geen rechtvaardiging om dieren in gevangenschap te houden.

DEEL 6

Wat heet dan gelukkig zijn?

Heeft Bekoff een punt? Is het zielig om een dier in de zoo te zijn? Volgens primatologe Jane Goodall, bekend om haar onderzoek naar chimpansees, is het voor die dieren zelfs in de beste dierentuinen saai in vergelijking met een leven in de natuur. Toch biedt een leven achter tralies een

aantal voordelen. Er zijn geen stropers of roofdieren, wel dierenartsen. Het risico dat je omkomt door honger en dorst is klein, tenzij je in een zoo in Gaza of Venezuela verblijft.

Niemand weet zeker wat zich in de kop van een dier afspeelt, al hebben we de voorbije decennia veel bijgeleerd over hun vermogens en behoeften. Sommige soorten lijken het prima te doen in gevangenschap en leven langer dan in het wild. Andere leven korter, of vertonen vaak stereotiep gedrag, zoals 'ijsberen' en andere repetitieve bewegingen. Dat is onder meer het geval bij (uiteraard) ijsberen, olifanten en giraffen. Ook mensapen staan door hun intelligentie bekend als soorten die moeilijk te houden zijn en vaak afwijkend gedrag vertonen.

'We weten dat dieren die stereotiep gedrag vertonen of korter leven in dierentuinen geen gelukkig leven leiden', zegt Georgia Mason (University of Guelph), een autoriteit in het onderzoek naar het welzijn van dieren in gevangenschap. 'Maar het omgekeerde geldt niet: vertoont een dier geen stereotiep gedrag, dan betekent dat niet automatisch dat het gelukkig is.'

Artikel 'Moet de zoo dicht' – samenvatting in delen

DEEL 7

Door dierenogen

Sommige dierenverblijven zien er klein uit. Zouden de dieren dat zelf ook vinden? Tijgers, olifanten en ijsberen hebben gebieden van tientallen, honderden of zelfs duizenden kilometers groot. Volgens Harald Schmidt moeten we ruimte niet het belangrijkste aspect vinden. 'Sociale contacten hebben en iets kunnen doen, zijn belangrijker dan het aantal vierkante meter, zeker voor hoogintelligente dieren als olifanten en mensapen.' Hij zegt dat vooral het zoeken naar voedsel maakt dat ze zo veel bewegen. Als je hen in het wild eten geeft, zouden ze niet zo ver lopen.

Van der Straeten is lid van de Dierentuincommissie, die onder meer de minimumafmetingen voor dierenverblijven vastlegt in Vlaanderen. Hij denkt er anders over. Volgens hem zijn de dierenverblijven niet goed genoeg, en kunnen ze in dierentuinen ook nooit groot genoeg zijn.

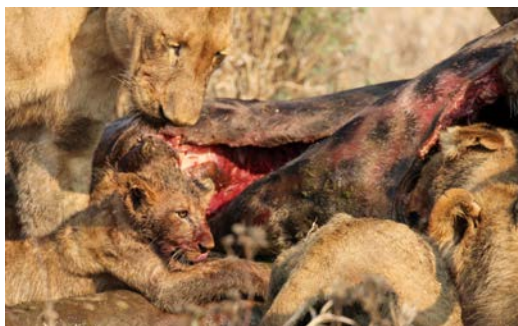
Uit een onderzoek in PLOS One bleek dat welzijn van olifanten meer te maken heeft met sociale contacten en de manier waarop de dieren bezig worden gehouden. Betekent dat dat ruimte inderdaad niet zo belangrijk is? Of zagen de onderzoekers geen verschil in welzijn omdat de ruimte simpelweg altijd onvoldoende was? Dat moet verder onderzoek uitwijzen.

In een andere studie bewezen Georgia Mason en haar collega's aan dat dieren met een groot territorium abnormaal gedrag vertonen in gevangenschap. Ze leiden daaruit af dat de behoefte om te bewegen blijft bestaan, ook als de noodzaak wegvalt. Olifanten en ijsberen zijn bekende voorbeelden van dieren die heel moeilijk te houden zijn zonder dat ze abnormaal gedrag ontwikkelen. Je kan miljoenen investeren in de hoop hen een goed leven te kunnen bieden. Maar is dat een zinvolle manier om je geld te besteden?

DEEL 8

Doden voor meer welzijn

In 2014 werd de giraf Marius in de zoo van Kopenhagen gedood en voor de ogen van het publiek aan de roefdieren gevoerd. Zijn genen waren niet meer nodig en hij kreeg niet echt een plaats in de groepen, die bij giraffen vooral uit vrouwtjes bestaan. Hij was dus een zogenoemd surplusdier en moest doodgemaakt worden. Zulke overbodige dieren kan je vermijden door dieren van elkaar te scheiden. Er bestaan ook anticonceptiemiddelen, maar daar zijn risico's aan verbonden.

Marius was niet het enige surplusdier. Als gevolg van de kweekprogramma's worden er een heel aantal overbodige dieren geboren. Er wordt geschat dat er jaarlijks 3.000 tot 5.000 surplusdieren aan hun einde komen. Toen Planckendael

in 2015 twee bizons en een algazel liet doden, ontstond er ook hier veel ophef. Hofman merkt op dat veel mensen die verontwaardigd waren, zelf vlees op hun bord hebben.

De KMDA voert nu een no kill-beleid, maar de vraag is of de dieren daarmee gediend zijn. De kans om zich voort te planten is immers een aspect van dierenwelzijn. Volgens Schmidt is het een cruciaal onderdeel van een dierenleven, dat we hen niet mogen ontnemen. In zijn Blijdorp zoeken ze een middenweg: ze gebruiken anticonceptiemiddelen, maar dan mogen de dieren zich toch voortplanten. 'Ik vind het niet acceptabel om een giraffenvrouwtje haar hele leven alleen maar een beetje te laten staan kauwen,' zegt Schmidt. 'Is er voor haar jong geen plek, dan moeten we het afmaken.'

'Euthanasie is belangrijk om het welzijn van de dieren te verzekeren', vindt ook Van der Straeten. 'Het is de enige diervriendelijke oplossing.'

Artikel 'Moet de zoo dicht' – samenvatting in delen

DEEL 9

De zoo van de toekomst

Sommige filosofen – doorgaans van het type dat geen vlees op de boterham heeft – tillen zwaarder aan het doden van surplusdieren. Ze vinden de term 'euthanasie' misplaatst, want er is geen sprake van ondraaglijk lijden, noch van een vraag van de 'patiënt'. 'En wat met het doden van intelligente dieren met een rijk emotioneel leven, zoals mensapen?', vraagt ethicus Koen Margodt, die over dierentuinen het boek *The Welfare Ark* schreef.

Volgens de meer radicale stemmen, zoals die van Marc Bekoff en de onlangs overleden Amerikaanse hoogleraar en dierenrechtenpionier Tom Regan, mag je geen dieren houden, kweken en doden voor het 'hogere doel' van soortenbehoud.

Margodt pleit voor een omvorming van dierentuinen tot opvangcentra voor dieren in nood. 'Mensen zouden er iets kunnen leren over soorten én over respect voor individuele dieren', denkt Margodt.'

Gematigder critici vinden dat dierentuinen zich moeten focussen op de soorten die in het wild kunnen worden uitgezet én met de kleinste kans op welzijnsproblemen.

De samenleving wordt gevoeliger voor dierenwelzijn. Wetenschappelijk inzicht in dierenwelzijn neemt toe. Dierentuinen blijven evolueren. De zoo van de toekomst zal mogelijk een met minder diersoorten zijn.